

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ

Т.О. Ставерська

На підставі запропонованої ідеї формування усвідомленої необхідності сталого розвитку вдосконалено концептуальну модель формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку підприємства торгівлі, яка базується на синергії детермінант сталого розвитку в гармонійно створеній інституційній композиції, спрямована на забезпечення ефективного функціонування адаптивного компліментарного простору взаємодії підприємства зі стейкхолдерами з метою реалізації пріоритетних та стратегічних соціо-еколого-економічних інтенсів сталого розвитку підприємства. Запропоновано композицію інституційного забезпечення формування економічного механізму сталого розвитку торговельного підприємства, яка базується на галузевому ієрархічному структуруванні трансформації правил та традицій поведінки інститутів забезпечення в контексті формування усвідомленої необхідності функціонування в умовах, спрямованих на гармонізацію економічного, соціального та екологічного розвитку суспільства.

Ключові слова: концептуалізація, контент, економічний механізм, сталий розвиток, підприємство торгівлі.

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ТОРГОВЛИ

Т.А. Ставерская

На основании предложенной идеи формирования осознанной необходимости устойчивого развития усовершенствована концептуальная модель формирования экономического механизма обеспечения устойчивого развития предприятия торговли, основанная на синергии детерминант устойчивого развития в гармонично созданной институциональной композиции, направленная на обеспечение эффективного функционирования адаптивного комплиментарного пространства взаимодействия предприятия со стейкхолдерами с целью реализации приоритетных и стратегических соціо-еколого-экономических интенсов устойчивого развития предприятия. Предложена композиция институционального обеспечения формирования экономического механизма устойчивого развития торгового предприятия,

основанная на отраслевом иерархическом структурировании трансформации правил и традиций поведения институтов обеспечения в контексте формирования осознанной необходимости функционирования в условиях, направленных на гармонизацию экономического, социального и экологического развития общества.

Ключевые слова: концептуализация, контент, экономический механизм, устойчивое развитие, предприятие торговли.

CONCEPTUALIZATION OF FORMATION OF THE ECONOMIC MECHANISM OF PROVIDING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF A TRADE ENTERPRISE

T. Staverska

The leading entity for achieving the goals of sustainable micro-level development is an enterprise which, as an open system, operates today in a turbulent external environment, which necessitates the search for adaptive mechanisms based on constant development principles that can prevent the impact of real and potential negative factors, ensuring balance of social, ecological, economic status and stable development of the enterprise in the long run. Under such circumstances, the issue of theoretical and methodological substantiation of the systematization and conceptualization of the content for the formation of economic mechanism to ensure sustainable development of trade enterprises is actualized.

In the context of the research it is proved that the idea of stable development and its effective functioning is based on the idea of forming human understanding of the existence of the mankind on the principles of sustainable development, which can be a basis for the formation of socio-ecological and economic responsibility. As a feedback it may provide ecological and economic protection, sustainability and security from the hierarchy of human formations.

Systematization of scientific approaches proved that conceptualization should reflect theoretical background of the content of cognitive formation of the economic mechanism for ensuring sustainable development of trade enterprises, in particular, the purpose, principles, subjectivity, priorities, strategic intentions, methods of their achievement and security components. On the basis of the proposed idea of forming understanding of the need for sustainable development, the conceptual model of forming economic mechanism to ensure sustainable development of the trade enterprise, is based on the synergies of the determinants of stable development in a harmoniously created institutional composition, aimed at ensuring effective functioning of the adaptive complementary space of the enterprise's interaction with stakeholders in order to realize the priority and strategic socio-ecological and economic intents of the constant development of the enterprise.

The composition of institutional support for the formation of economic mechanism for permanent development of a trading enterprise, based on the sectoral hierarchical structuring of the transformation of rules and traditions of the behavior of security institutions (state, region, administrative-territorial units,

production and logistics-supply sector, consumers) in the context of the necessity of forming consciousness in the conditions aimed at harmonizing economic, social and environmental development.

Keywords: *conceptualization, content, economic mechanism, sustainable development, trade enterprise.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Глобалізація соціо-еколого-економічних (СЄЕ) проблем довела необхідність переорієнтації всіх сфер суспільного життя на принципи сталого розвитку. Вітчизняні вектори, пріоритетні напрями та умови втілення стратегічних цілей розвитку визначено «Концепцією сталого розвитку України – 2020» [1] та Державною стратегією регіонального розвитку [2]. Ця Концепція є загальною концепцією необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби, а від швидкості вирішення проблем пошуку балансу між трьома аспектами людської життєдіяльності – екологічної, соціальної та економічної – залежить рівень добробуту наступного покоління [3, с. 234]. Провідним суб'єктом реалізації цілей сталого розвитку мікрорівня є підприємство, яке як відкрита система функціонує сьогодні в умовах турбулентного зовнішнього середовища, що зумовлює необхідність пошуку адаптивних механізмів, орієнтованих на принципи сталого розвитку, здатних запобігати впливу реальних та потенційних негативних чинників, забезпечувати збалансованість СЄЕ стану та сталий розвиток підприємства в довгостроковій перспективі. За таких умов актуалізується питання теоретико-методологічного обґрунтування систематизації та концептуалізації контентів формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах євроінтеграції України визначальні вектори функціонування суб'єктів господарювання мають бути спрямовані на виконання цільових орієнтирів сталого розвитку суспільства, тому проблеми забезпечення сталого розвитку підприємств є предметом пильної уваги наукової спільноти. Вагомий внесок у розвиток теорії й методології формування механізмів забезпечення сталого розвитку на різних рівнях суспільних формацій здійснили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. Амоша, В. Антонюк, О. Бакунов, О. Балацький, Г. Брундланд, В. Вернадський, В. Гарбар, Б. Данилишин, Г. Дейлі, М. Долішній, Д. Елкінгтон, О. Кириленко, Л. Костирко, В. Марцин, Л. Мельник, О. Новікова, А. Пашкова, О. Тулай, В. Юрчішин та ін. Слід відзначити, що в

більшості наукових праць досліджено сталий розвиток на глобальному, державному та регіональному рівнях, тому потребують уваги теоретико-методологічні аспекти забезпечення на мікрорівні, зокрема концептуалізація формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі.

Метою статті є обґрунтування концептуальних контентів формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із глобальної точки зору концепція сталого розвитку вважається панівною ідеологією XXI століття, що пояснюється усвідомленням світовою спільнотою необхідності забезпечити узгодження інтересів сучасності й майбутнього таким чином, щоб економічне зростання здійснювалося на раціональних засадах, з урахуванням принципової обмеженості наявних ресурсів і важливості гармонізації зв'язків між економічною, соціальною й екологічною системами [4, с. 13].

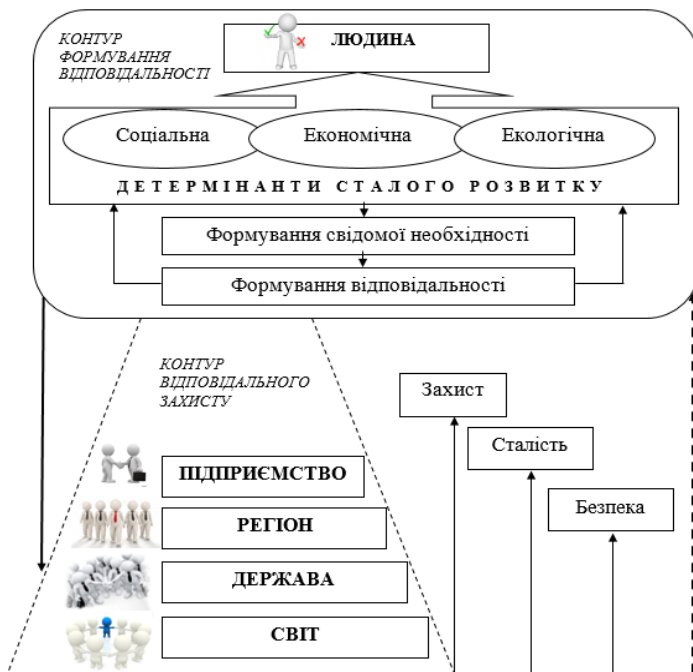

Рис. 1. Формування ідеології сталого розвитку

У своїй еволюції концепція сталого розвитку постійно змінюється з одночасною трансформацією її трактування, взаємодією детермінант і вдосконаленням розуміння раціонального співіснування людини й навколишнього середовища. Дослідження різних теоретичних підходів до концепції сталого розвитку та практичних аспектів її впровадження довело, що в основі концепції та її ефективного функціонування полягає ідея «свідомої необхідності», яка базується на необхідності розуміння кожною людиною своєї ролі «базової клітинки» в єдиному організмі навколишнього середовища. Саме формування усвідомлення існування людства за принципами сталого розвитку може стати підґрунтям для формування СЕЕ відповідальності, що як зворотній зв'язок забезпечить СЕЕ захист, сталість і безпеку з боку ієрархії людських формацій (рис. 1).

Ураховуючи характер «панівної ідеології» сталого розвитку, концептуалізація належить до його основоположних понять, що має відбивати концепти формування свідомої необхідності сталого розвитку, цілі, умови та механізми його забезпечення.

У широкому розумінні концептуалізація розглядається як процес утворення і формування концептів у свідомості людини [5, с. 339]. Свідомість людини виокремлює відмітні ознаки та окрему область чи сферу в об'єктивній або суб'єктивній дійсності та підводить їх під певний клас явищ, що й називається концептуалізацією [6, с. 57]. А.М. Федотов вважає, що концептуалізація передбачає «...вироблення концептуальної схеми (моделі, знакової системи) досліджуваної області, що відбиває лише найсуттєвіші її боки (мінімально-необхідний набір вихідних концептів-конструктів, що дозволяє задавати картину наукової реальності). В цьому відношенні вона співвідносна з інтерпретаційною схемою, що забезпечує рух від концептуальної схеми до емпіричного базису, і зворотний рух від рівня даних до їх концептуалізації в певній моделі» [7]. Д. Круз і У. Крофт ототожнюють процеси концептуалізації з операціями конструювання («conceptualization processes or construal operations») [8, с. 41] як етапами перцептивного, кінестетичного досвіду, категоризації та концептуалізації. На думку М.І. Кюсе, «концептуалізація – це концептуальний результат будь-якої з процедур конструювання, ... складний комплекс концептів», а сам термін передбачає «домовленість про поняття» [9]. Нам імпонують погляди А.П. Бабушкіна, який розглядає концептуалізацію як:

- первинну теоретичну форму, що забезпечує теоретичну організацію матеріалу;
- схему зв'язків понять, які відображають можливі тенденції до змін;

– спосіб організації розумової роботи, що дозволяє рухатися від матеріалу і первинних теоретичних концептів до більш абстрактних конструктів, покладених в основу побудови картини бачення досліджуваного сегмента реальності [6, с. 57–58].

Таким чином, концептуалізація має відбивати теоретичний базис контентів когнітивного формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі, зокрема мету, принципи, суб'єктність, пріоритетні завдання, стратегічні інтенти, методи їх досягнення та компоненти забезпечення (рис. 2). Відповідно, основні контенти концептуалізації формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі полягають у такому:

1. Сталий розвиток підприємства являє собою процес синергії раціонального використання економічних, матеріальних, трудових та інших ресурсів із системою управлінських заходів, спрямованих на забезпечення еколого-економічної безпеки та соціального захисту за умов дотримання принципів економічної обґрунтованості, доцільності, адаптивності, економічної сталості та СЕЕ відповідальності, що визначає основну мету концепції.

2. Забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі має ґрунтуватися на галузевому ієрархічному структуруванні рівнів фінансово-економічних відносин [10, с. 181], згідно з яким підприємство є однією базових ланок послідовного розвитку «підприємство → галузь → регіон → держава». Основним інструментом забезпечення сталого розвитку є синергія концептуальних принципів сталого розвитку, системного аналізу детермінант, ефективних важелів та методів реалізації Концепцій сталого розвитку України / регіону / галузі / підприємства торгівлі.

3. Для підприємства торгівлі більш змістовним є критеріальний розподіл економічної детермінанти на загальноекономічні, еколого-економічні, соціально-економічні та фінансово-економічні компоненти забезпечення сталого розвитку, що, у свою чергу, визначає прийоми й методи оцінювання (індикативне та інтегральне) розвитку.

4. Суб'єкти та об'єкти механізму обумовлюють формування композиційного інституційного забезпечення сталого розвитку підприємства торгівлі, що базується на галузевому ієрархічному структуруванні трансформації правил та традицій поведінки інститутів забезпечення (держава, регіон, адміністративно-територіальні одиниці, виробничий та логістично-постачальницький сектор, споживачі) в контексті формування свідомої необхідності функціонування в умовах, спрямованих на гармонізацію економічного, соціального й екологічного розвитку суспільства (рис. 3).

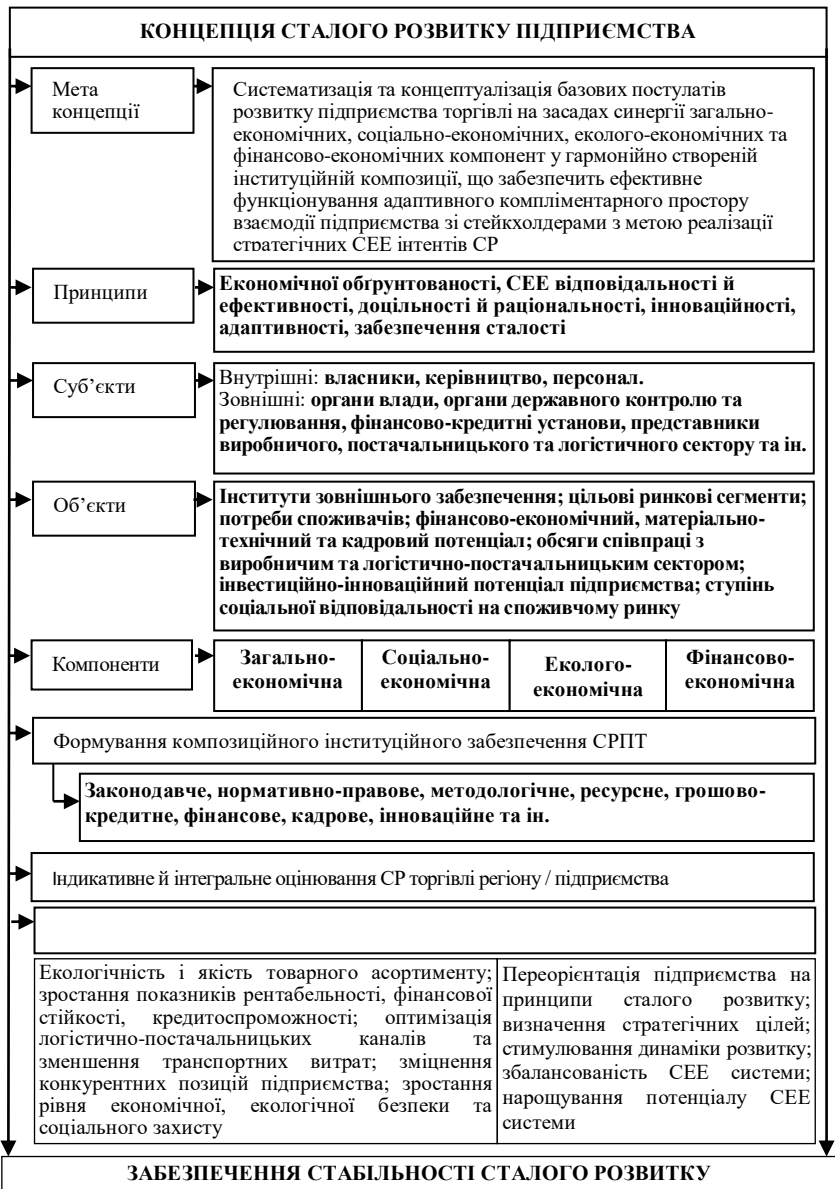

Рис. 2. Концептуальна модель формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку підприємства торгівлі

Рис. 3. Композиція інституційного забезпечення формування економічного механізму сталого розвитку торговельного підприємства

5. Згідно з постановленою метою формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі визначено пріоритетні напрями дії механізму (екологічність і якість товарного асортименту; зростання показників рентабельності, фінансової стійкості, кредитоспроможності; оптимізація логістично-постачальницьких каналів та зменшення транспортних витрат; зміцнення конкурентних позицій підприємства; зростання рівня економічної, екологічної безпеки та соціального захисту) як поточні цільові орієнтири та стратегічні інтенти (переорієнтація підприємства на принципи сталого розвитку; визначення стратегічних цілей; стимулювання динаміки розвитку; збалансованість СЕЕ системи; нарощування потенціалу СЕЕ системи) як перспективні цільові орієнтири концепції.

Висновки. У контексті дослідження було визначено таке:

1. В основі концепції сталого розвитку та її ефективного функціонування полягає ідея формування усвідомлення існування людства за принципами сталого розвитку, що може стати підґрунтям для формування СЕЕ відповідальності, а як зворотний зв'язок забезпечить СЕЕ захист, сталість і безпеку з боку ієрархії людських формацій.

2. Концептуалізація має відбивати теоретичний базис контентів когнітивного формування економічного механізму забезпечення

сталого розвитку підприємств торгівлі, зокрема мету, принципи, суб'єктність, пріоритетні завдання, стратегічні інтенти, методи їх досягнення та компоненти забезпечення.

3. Запропонована концептуальна модель формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку підприємства торгівлі, на відміну від існуючих, базується на синергії детермінант сталого розвитку в гармонійно створеній інституційній композиції, спрямована на забезпечення ефективного функціонування адаптивного компліментарного простору взаємодії підприємства зі стейкхолдерами з метою реалізації пріоритетних та стратегічних СЕЕ інтенсів сталого розвитку підприємства.

Список джерел інформації / References

1. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : указ Президента України від 12.01.2015 № 5. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015

President of Ukraine (2015), *Strategy for Sustainable Development «Ukraine – 2020»* [Stratehiya staloho rozvytku «Ukrayina – 2020»], available at: zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015.

2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>.

Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), *The state strategy of regional development for the period till 2020* [Derzhavna stratehiya regionalnogo rozvytku na period do 2020 roku], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>.

3. Ставерська Т. О. Стратегічні орієнтири концепції сталої екологічної економіки / Т. О. Ставерська // Фінансові механізми сталого розвитку України : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 18 жовтня 2019 р. – Х. : ХДУХТ, 2019. – С. 234–236.

Staverska, T. (2019), “Strategic guidelines for the concept of a sustainable ecological economy”, *Financial mechanisms for sustainable development of Ukraine* [“Strategichni oriyentury koncepciyi staloyi ekologichnoyi ekonomiky”, *Finansovi mexanizmy stalogo rozvytku Ukrayiny: materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*], Kharkiv, pp. 234–236.

4. Кузьміна О. С. Аналіз підходів до трактування поняття «сталий розвиток підприємства» / О. С. Кузьміна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. – № 5, т. 1. – С. 13–21.

Kuzmina, O. (2015), “Analysis of approaches to the interpretation of the concept of “sustainable development of the enterprise””, *Bulletin of Khmelnytsky National University* [“Analiz pidkhodiv do traktuvannya ponyattya “stalij rozvytok pidpryyemstva””, *Visnyk Xmelnyczkogo nacionalnogo universytetu*], No. 5, P. 1, pp. 13–21.

5. Парій Є. В. Поняття концептуалізації та типологія концептів у сучасній когнітивній лінгвістиці / Є. В. Парій // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – 2014. – Вип. 45. – С. 339–340.

Parij, Ye. (2014), “Concepts of conceptualization and typology of concepts in modern cognitive linguistics”, *Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy* [“Ponyattya konceptualizaciji ta typologija konceptiv u suchasnij kognityvnyj lingvistyci”, *Naukovi zapysky Nacionalnogo universytetu “Ostrozka akademiya”*], Vol. 45, pp. 339-340.

6. Бабушкин А. П. Концепты разных типов в лексике и фразеологии и методика их выявления / А. П. Бабушкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 2001. – С. 52–57.

Babushkyn, A. (2001), “Concepts of different types in vocabulary and phraseology and the method of their detection”, *Methodological problems of cognitive linguistics* [“Koncepty raznyh tipov v leksyke i frazeologii i metodika ih vyuvavleniya”, *Metodologicheskye problemy kognityvnoj lyngvystyky*], Voronezh, pp. 52-57.

7. Федотов А. М. Словарь-справочник по информатике (онтология информатики). Концептуализация [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nsc.ru/win/elbib/data/show_page.dhtml?77+1436+35

Fedotov, A. *Dictionary of information science (informatics ontology). Conceptualization* [*Slovar-spravochnik po informatike (ontologiya informatiki). Konceptualizaciya*], available at: http://www.nsc.ru/win/elbib/data/show_page.dhtml?77+1436+35

8. Croft, W., Cruse, D.A. (2004), *Cognitive linguistics*. Cambridge University Press, Cambridge.

9. Киосе М. И. Концептуализация [Электронный ресурс] / М. И. Киосе. – Режим доступа : <http://scodis.ru/студентам/глоссарий/концептуализация/>

Kiose, M. *Conceptualization* [*Konceptualizaciya*], available at: <http://scodis.ru/студентам/глоссарий/концептуализация/>

10. Фінансові механізми антикризового управління: сучасні реалії та стратегічні орієнтири : кол. монографія / за заг. ред. А. С. Крутової. – Х. : Видавець Іванченко І. С., 2018. – С. 170–183.

Krutova, A. (ed.) (2018), *Financial mechanisms of crisis management: current realities and strategic guidelines* [*Finansovi mexanizmy antykrizovogo upravlinnya: suchasni realiyi ta strategichni oriyentyry*], Kharkiv, pp. 170-183.

Ставерська Тетяна Олександрівна, канд. екон. наук, доц., кафедра фінансів, аналізу та страхування, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-07; e-mail: staverskaya@gmail.com.

Ставерская Татьяна Александровна, канд. экон. наук, доц., кафедра финансов, анализа и страхования, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-07; e-mail: staverskaya@gmail.com.

Staverska Tetiana, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Finance, Analysis and Insurance, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-07; e-mail: staverskaya@gmail.com.

DOI: 10.5281/zenodo.3602084